

Milyen iskolába szeretnének járni gyermekeink?

(Egy felmérés néhány tanulsága)

„Komolytalanok vagyunk mi a kisgyerekekhez képest, akik hosszú ideig egyáltalán nem tudnak vállat vonni vagy legyinteni, míg nagy nehezen meg nem tanítjuk nekik ezt is. De mennyivel jobb dolgokra és *jobban tudnánk tanítani őket, ha legalább titokban többet járnánk az ő iskolájukba, ahol világos, szabad terek vannak és ugyanilyen szókimondás*” (kiemelés tőlünk) – írja egy helyütt Ancsel Éva. [1] Szabad terek, szókimondás, gyermeki fantázia, gyermekvélemények... Figyelünk-e eléggé ezekre? Ismerjük-e, „értékesítjük-e” eléggé gyermekeink, tanítványaink gondolatait, elképzeléseit? Hogyan vélekednek a világról, a felnőttekről, rólunk, a tanárokról, az iskoláról? Ezek a kérdések foglalkoztattak bennünket, amikor egy felmérést végeztünk azzal a céllal, hogy közel 400 tanuló vallomása alapján képet kapjunk arról: hogyan képzelik a gyerekek az ideális iskolát, *milyen iskolába szeretnének járni.*

1. A felmérésről

Kollégáink segítségével 385 felső tagozatos, 5. és 6. osztályos tanulót kértünk meg, hogy írjon fogalmazást: Milyen iskolába szeretnék járni? címmel. A gyerekek más instrukciót, előzetes szempontokat nem kaptak, ugyanis semmilyen formában nem kívántuk sem megkötni, sem irányítani fantáziájukat. A fogalmazások mennyiségi elemzése, százalékos értékelése nem látszott célszerűnek, de a válaszok gyakorisága alapján kialakítottuk azokat a főbb kategóriákat, amelyekbe ezek besorolhatók voltak. Úgy gondoljuk, számos, megszívlelendő üzenet, megvalósítható javaslat van ezekben az írásokban; ezért most arra törekszünk, hogy minél több gyermekvéleményt idézzünk, ezzel is illusztrálva a „rájuk figyelés”, a „feljük fordulás” szükségességét.

A tanulók válaszait elemezve megállapítható, hogy szinte valamennyien megemlítették az *ideális pedagógusokat*. Ezen kívül – számunkra is meglepően – sok olyan tényezőre mutattak rá, amely *kifáradásukhoz* vezethet, illetve sok olyan ötletet adtak, amellyel otthonosabbá tehetnék iskolai környezetüket, ezzel is emberibbé, *derűsebbé az iskolát.*

2. A tanárokról

Az utóbbi évek hivatalos állásfoglalásai és a pedagógiai irodalom folyamatos korszerűsítést, reformot sürgettek, illetve megkezdődött ezek bevezetése. Irányelvek, állásfoglalások, nevelési-oktatási terv, oktatási törvény... fontos dokumentumok, de

aligha vitatható, hogy ezek megvalósításában a kulcsszerepet a *pedagógus* játssza. A tanítókon, tanárokon múlik, mit sikerül megvalósítani a központi elképzelésekből, rajtuk múlik, hogyan járul hozzá az iskola a tanulók személyiségének fejlődéséhez.

a) *Gyermekszerető tanárok legyenek!*

A mai – nevelés- és gyermekközpontúságot célul tűző – iskolában különösen nagy a jelentősége a gyermekszeretetnek és viszonzásának. Ha a pedagógus szereti a gyerekeket, őt is szeretik a gyerekek; aki őszinte, annak tanítványai is feltárják gondjaikat, problémáikat, bizalommal fordulnak hozzá; aki sokat ad a gyerekeknek, sokat kap tőlük. Mi más lenne egy pedagógus igazi elismerése, valódi jutalma, mint tanulói ragaszkodása, viszonzott szeretete? Ez természetesen nem azt jelenti, hogy minden tanárnak minden gyereket ugyanúgy kellene szeretni, de ahogyan Janusz Korczak olyan szépen megfogalmazza: „A nevelő a gyakorlati munka során megismer olyan gyerekeket, akik közel állnak szívéhez, akik megjutalmazzák minden fáradozásáért, ezek a saját lelkének gyermekei – ezekhez hajlik a szíve, ezeknél nem keres értékeket és hasznosságot. Azért szereti őket, mert hallgatnak, komolyak, összefogottak és borongósak; azért szereti őket, mert kicsinyek, ügyefogyottak és szét-szórtak; azért szereti őket, mert kritikusak, bátrak és önfejtők. A nevelő szellemi arculatától és eszméitől függően e téren jelentős különbségek lehetnek: az egyik ezeket, a másik azokat a gyermekeket kedveli.” [2]

A tanulók úgy érzik: azok a tanárok szeretik őket, akik ismerik, megértik a gyerekeket, akikkel lehet beszélgetni, akikkel jó együtt lenni. Nem véletlenek az ilyen óhajok:

„Minden szünetben lehessen beszélgetni a tanárokkal.”

„Bizzanak a tanárok a gyerekekben, és saját gyereküknek tekintsék őket!”

„Gyermekszerető, megértő tanárok kellenének. Jó lenne, ha a tanárok kíváncsiak lennének, mit miért csinálnak a tanulók.”

„Ha valamit meg akarunk csinálni, akkor segítsenek, és ne ellenünk legyenek.”

„Szeretném, ha az iskolában mindenki, még a tanárok is a barátaim lennének.”

„Mosolygás, vidámság, jókedv lenne az iskolában.”

b) *Ne kiabáljanak a tanárok!*

A fegyelem, a fegyelmezés az iskola egyik „örök” és egyben aktuális problémája. A pedagógiai sajtóban sokat olvashatunk a fegyelemről, de ezek elenyésző százalékban tartalmazzák a gyermekek véleményét. [3]

Felmérésünkben feltűnően magas volt azoknak a száma, akik úgy érezték: nem a kiabálás segít a problémák megoldásában, hanem a higgadt, nyugodt megbeszélés. Az iskolai hangulat, a jó légkör kialakításában szerepet játszik a pedagógusok (és persze a gyerekek) hangjának milyensége, beszédük hangszíne és hangerősége. A gyerekek elutasítják „az örökös kiabálással történő fegyelmezést.” Figyelemre méltóak az alábbi vélemények:

„Olyan iskolába szeretnék járni, ahol nem kiabálnak a tanárok.”

„A tanár ne kiabáljon storkaszakadtából.”

„Nem szeretem, ha a gyereket verik. Kisebb büntetéssel is meg lehetne lenni.”

„Otthon sem szeretem, ha szüleim felemelik a hangjukat. Hát még az iskolában.”

„Csendes, nyugodt, zaj nélküli iskolába szeretnék járni, olyanba, ahol mindenki halkan beszél. Még a tanárok is.”

3. A tanítási óráról

A tanítási órákkal kapcsolatban első helyre a „tanári magyarázat” problémaköre került. A „jó magyarázást”, az összefüggések, törvényszerűségek, szabályok megértését nagyon fontosnak tartják a gyerekek.

„A tanárok magyarázzák el az anyagot, és ne írassák le az egész könyvet.”

„Nekem az lenne az ideális iskola, ahol, ha nem értjük meg, mondjuk a matekot vagy a fizikát, akkor legalább egy másik tanár megpróbálná addig magyarázni, ameddig mindenki megérti.”

A másik, kiemelésre érdemes kérdéskör a dolgozat, felelet, házi feladat volt. Ezekből szeretnénk néhány tanulói kívánságot felsorolni:

„Aki kész a dolgozattal, kimehessen játszani.”

„Nulladik órában ne lehessen dolgozatot írni.”

„Olyan iskolába szeretnék járni, ahol legalább a hatodik órában nem kell dolgozatot írni.”

„Nem mindig feleltetnének, és minden századik órát megünnepelnék márkával.”

„Nem szeretem a sok leckét, mert akkor nem tudom megcsinálni, és akkor nem játszhatom a testvéremmel.”

Egy ötödikes kislány a következőképpen zárta fogalmazását: „Jó lenne, ha az óra kezdetét nem egy zajos csengő, hanem egy kedves kis haranghang jelezné...”

4. Órán kívül

A pedagógus egy-egy óra, egy-egy osztály közösséggé formálásában sokat tehet. Az együttes tevékenység, az azt megelőző közös tervezgetés, szervezés alkalmas arra, hogy a gyerekek kialakítsák azt a közvéleményt, amely aztán saját személyiségüket is formálja. A tanulók igénylik az együttlétet, szükségük van sok közös élményre.

„Olyan iskolába szeretnék járni, ahol évente kettőnél több osztálykirándulás lenne.”

„Minden szerdán kirándulni mennénk.”

„Délutánonként lehetne valami rendezvény, ami nem unalmas.”

„Sűrűn legyen klubdelután, színházlátogatás, mozilátogatás, nyári tábor.”

„Jó lenne, ha a tanárok is játszanának a gyerekekkel. Szeretnék több játékot az iskolában.”

„Szeretném, ha az iskola egy erdő közepén lenne. Tanítás után estig ott játszhatnánk.”

5. A tanteremről

A tanterem méretét, az egy tanulóra jutó alapterületet, a megvilágítást, a padok méretét stb. előírások szabályozzák. A terem díszítése, otthonosabbá tétele azonban már rajtunk, tanárokon, tanulókon múlik. Szinte minden gyerek írt arról: jó lenne, ha minél több virág lenne az iskolában. De nézzük, mit szeretnének!

„Tágas, szép, világos tanterem és széles folyosók kellenének.”

„Úgy díszíthessük osztályunkat és a folyosót, ahogy mi szeretnénk. A kapu fel lenne virágozva.”

„Legyen az iskolán sok ablak, és a falak ne legyenek koszosak. Legjobb lenne tetőmegvilágítás: felülről sütné be a nap.”

„Sok könyvespolc legyen, a biológia szaktanteremben sok kiotömött állat. Mindenütt szemléltetőeszköz.”

„A falak ne legyenek egyszínűek, vidám, meleg hatású falburkolók legyenek. A teremben és a folyosón is.”

„A tanterem szép, nagy virágos tapétával lennének kitépétázva.”

„Időnként nem a padokban, hanem a földön, párnán ülve tanulnánk. Néha aludni is lehetne.”

„Mi takarítanánk az osztályt.”

„Az egész osztály fényképe ki lenne rakva a saját terme elé.”

6. Az egészséges életmódról

a) A mozgási lehetőségről

A folyosó mellett az iskolaudvar szolgál az óráközi szünetek eltöltésére, valamint az iskolán kívüli időben játszásra, sportolásra. A játszótériség akkor lenne ideális, ha minden gyerekre legalább 5 m² terület jutna, és ha füvesítve lenne. Jó lenne a színes aszfaltburkolat is, de úgy, hogy fák, bokrok lennének közéjük telepítve. Ez azonban költséges, és ezért sajnos maradnak a betonnal, salakkal borított udvarok.

A gyerekek pedig nagyon vágnak a sportolásra, a mozgásra, amelyhez – a mai nagy tanteremhiányokat is figyelembe véve – legalább egy szabadterei „tornatériség” kialakítására lenne szükség.

Nem véletlen, hogy nagy számban fordultak elő az ilyen óhajok:

„Az iskolában lenne medence. Szabad időben lehetne fürödni, napozni.”

„Az iskolaudvaron lenne játszótér és focipálya. Még több lehetőség lenne tornázni. Lehetne mindig fogócskázni.”

„Mindennap lenne testnevelésóránk. Télen-nyáron lemehetnénk az udvarra.”

„Nagy tér lenne az iskola közepén, és itt focipálya volna, ahol télen-nyáron lehetne játszani. Minden szünetben futóverseny volna.”

„Olyan udvarunk lenne, ahol lehetne tornázni.”

b) A táplálkozásról

Gyermekeink többsége szinte egész napját az iskolában tölti. Sajnos sokan gyakran jönnek reggeli nélkül. Bár legtöbbször uzsonnát hoznak, de ezt csak uzsonnaszünetben fogyaszthatják. Talán azért szeretnék sokan „büfés iskolába” járni. Ebbe a csoportba sorolhatók az ebéddel kapcsolatos elképzelések is. A mai gyerekek között egyre kevesebb olyan van, akitől az otthon lévő nagymamája vagy édesanyja megkérdezheti: Mit főzzek, mi legyen az ebéd? Talán ezért különösen fontos lenne, egy-egy „kívánság-étlap” legalább alkalmanként egy „kívánság-ebéd”.

„Olyan iskolába szeretnék járni, ahol beleszólhatnánk, hogy mi legyen az ebéd.”

„Jó lenne, ha lennének étel-ital automaták az iskolában De legalább egy önműködő tejkiadó.”

„Szeretnék akkor enni, amikor éhes vagyok, és nem akkor, amikor uzsonnaszünet vagy ebéd-idő van.”

„Szeretném, ha büfé lenne az iskolában, ahol mindent lehet kapni. Még csokit is.”

„Mindig megkérdeznék, mit szeretnék enni. Lenne többször palacsinta, gombóc, tejbegriz meg ilyesmi.”

c) A túlterhelésről

A megkérdezett tanulók csaknem valamennyien utaltak a fáradtságra, a magas óraszámokra, a túlterhelésre. Valószínű, sok mindenben igazuk is van, hiszen már a harmadik, negyedik osztályos gyerekeknek is heti 27–28 órája van. Felső tagozatban nem ritka a nulladik és a 6. óra együtt. Ez azt jelenti, hogy a gyerekek naponta átlagosan 6 órát töltenek az iskolában. Ha ehhez még hozzászámítjuk a délutáni elfoglaltságokat, valóban kevés idejük marad a pihenésre, szórakozásra.

„Olyan iskolába szeretnék járni, ahol nincs mindennap ilyen sok óra. Legfeljebb 3–4 naponta.”

„A tanítás 9 óraker kezdődne, és soha nem lenne nulladik és 6. óra.”

„Ha fáradt vagyok, jó lenne valahol pihenni, esetleg lefeküdni.”

„Van egy elsős húgom és egy középiskolás nővérem. Mindhármónknak 45 perc egy óra. Nem lehetne legalább néhány óra rövidebb.”

„Szeretném, ha órák között a szünetek hosszabbak lennének. Vagy lennének „pihenőórák” is az órarendben.”

„Hosszabb téli szünet kellene, hogy többet lehessen szánkózni vagy síelni. Vagy legalább többször legyen néhánynapos szünet.”

7. Végül: nébány utópia

A gyermekvélemények között természetesen akadt több irreális, utopisztikus is. Talán azért érdemes néhányat ezekből is elolvasni.

„Tündérországba szeretnék iskolába járni. Ott biztos, mindig mindenki boldog. Minden olyan lenne, mint a mesében.”

„A fűzet cukorból, a ceruza csokiból lenne, a csapokból ivólé folyna.”

„Mindennap más bolygóra járnék iskolába. De legalábbis űrhajós iskolába szeretnék járni.”

„Olyan csodaceruzám lenne, hogy csak fogni kellene, és mindent leírna. Amikor ötöst kapok, kapnék öt nap szabadságot.”

„Ha felelés lenne, egy gombnyomással el lehetne tűnni a padlóban egy csapóajtón keresztül. De legalább egy vészkijárat kellene.”

„Mindennap lenne 3 rajz- és 2 környezetismeret-óra. De mind a kettőn kísérleteznék.”

„Az összes tanár kikísérné a kapuig, és az igazgató bácsi ingyen taxit rendelne nekem az iskola elé.”

„A gyerekek tanítanák a felnőtteket.”

„Az osztályban mindenki kapna egy tablettát, amittől egész nap mindenki szorgalmasan tanul, és semmit nem felejt el.”

„Lenne egy robot, amelyik megmondaná, ha nem tudjuk, hogy melyik terembe kell menni.”

8. A megvalósításról

„Első perctől kezdve arra törekedtem: meglegyen a lelki kapcsolat tanulóimmal. Érezlek: szeretem őket, figyelek rájuk, a javukat akarom... Tudtam: felelősséggel tartozom a tanulóknak és a szülőknek egyaránt... Soha nem követeltem a gyerek képességeit felülmúló teljesítményt, de iparkodtam a maximum elérésére... Így reméltem az iskola megszerettetését, amely után már jön a tanulás megkedvelése is” – írja közel négy évtizedes tanítói munka után egy nyugdíjas kollegánk. [4]

Aligha lehetne a tanulás motíválásának alapelvét szebben megfogalmazni. Az iskola egy olyan sajátos világ, amelyben gyerekek és tanárok életük egy hosszú szakaszának jelentős részét töltik. Ezért sem mindegy: hogyan érzi magát az iskolában a tanár és diák, hogyan kötődik a gyermek az iskolához, mennyire érzi ott magát fontosnak, és ezáltal mennyire érzi fontosnak az iskolát, a tanulást. Felmérésünk néhány eredményével talán sikerült érzékeltetni: egy kis odafigyeléssel, a gyerekek felé fordulással sokat lehet és kell javítani az iskolai légkörön, hangulatunkon, közérzetünkön. Hiszen ki tiltja meg nekünk, hogy szeressük a ránk bízottakat, és ezért ők is szeressenek; hogy kedvesen, halkan beszéljünk, hogy ők is ezt tanulják meg; hogy 6. órában ne irassunk dolgot, hogy jobb legyen a teljesítményük; hogy kiránduljunk a gyerekekkel; hogy színesek, virágosak legyenek a tantermek; hogy szünetekben futóverseny legyen; hogy alkalmanként közvélemény-kutatással döntse el a napközi: palacsinta vagy gombóc legyen; hogy „pihenőidőket” iktassunk be a figyelni már nem tudó gyerekeknek; hogy akarjunk és tegyünk azért, hogy tanár és diák egyaránt jól érezze magát az iskolában.

JEGYZETEK

[1] Ancsel Éva: Töredékek az emberi teljességről. Etikai esszék és kisebb írások. Elvek és utak. Bp., 1976. Magvető, 77. old.

[2] Janusz Korczak: Hogyan szeressük a gyermekeket. Tankönyvkiadó, Bp., 1982. 143. old.

- [3] Arról, hogy hogyan látják a gyerekek a fegyelem kérdését, gazdag anyagot szolgáltat az a felmérés, amelyet 2500 gyerekkel végeztünk. Részletesen lásd: Farkas Katalin-Klein Sándor: Fegyelem az iskolában. Kézirat, 201. old.
- [4] Farkas Katalin szerk.: Tanár maradtam... Kézirat.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Debrecen

Felelős nevelőtársak, egyenrangú viszony

A szocialista nevelőiskola nyitott jellegének legfontosabb kritériuma a szülőkkel, a családokkal kialakított minőségileg új kapcsolata. A mai iskolának a működéséhez szükséges kapcsolat, amely (nem) jellemzi az iskola és a család viszonyát, még a dokumentumokban rögzített és optimális formájában sem elégséges.

Az iskola és a család kapcsolata napjainkban nemcsak asszimetrikus, hanem egyirányú és alapvetően formális. Az együttműködés fő funkciója, hogy a szülők, a család segítsék elő, támogassák az iskola nevelőmunkáját, illetve zökkenőmentes működését. A szülők esetleges ötletszerű bevonása az iskola nevelőtevékenységébe és a „mit kíván az iskola” viszonyrendszerében zajlik. Ez az alapállás szabja meg az iskolának, amennyiben egyáltalán van törekvése erre, a szülőkre irányuló nevelési hatásait is.

Megítélésünk szerint a család nem egyszerűen végrehajtója a társadalom, az állam és az iskola neveléspolitikai és gyakorlati nevelési törekvéseinek. Következésképpen: az iskola és család kapcsolatát a mindennapi nevelőmunka szféráján kívül a tervezés, az irányítás valamennyi szintjén érvényesíteni kell.

Ehhez kívántunk segítséget adni, amikor a Hajdú-Bihar Megyei TIT Pedagógiai Szakosztálya meghirdette a szülők munkaközösségének azt az előadás-sorozatát filmvetítéssel és vitával egybekapcsolva, ahol a szülők tájékozódhattak a közoktatási rendszer mai dilemmáiról, ellentmondásairól, eredményeiről, de lehetőséget biztosítottunk családpszichológiai, az együttműködéshez szükséges szervezői, illetve szociálpszichológiai ismereteknek az elsajátítására is. A neveléstudományi tanszék oktatói vezették a beszélgetéssorozatot a Debreceni Tanítóképző Főiskolán azokkal a módszerekkel, amelyek megerősítették a szülők pozitív nevelési eljárásait; fokozta vitakészségüket, erősítette érdeklődésüket a nevelőintézmények mai eredményei és gondoljai iránt, vagy rádöbentette őket nevelési módszereik hiányosságára is. Legsikerültebbek voltak: A mi iskolánk; A mi családjunk; Iskolapélida; Eszterlanc és az Adj király, katonát című filmek, az azt követő pedagógiai helyzetelemzések. Felszínre kerültek azok a gondok, amelyeket ma tapasztalunk a pedagógiai gyakorlatunkban: az iskola és család „egymásra mutogatása”, kölcsönös „vádaskodása, egymásra várása”, az iskola és a szülői funkció helytelen értelmezése vagy egymástól való számonkérése. Aggodalommal tapasztalhatjuk, hogy egyre több helyen a szabad hét végén még tovább fokozódik a tanácstalanság. Igaz, az iskola és a család számtalan mentséget találhat önmaga számára. Hivatkozhatnak növekvő elfoglaltságukra, az iskolák zsú-